YOSHLAR MA'NAVIY MAFKURAVIY TARBIYASIDA ZAMONAVIY PEDAGOGIK TEXNALOGIYALARDAN FOYDALANISH

G'offorova Nargizaxon Mirfayoz qizi
Ilmiy raxbar: **Farida Egamberdiyeva**

Annotatsiya: *Mazkur maqolada yoshlar ma’naviy-mafkuraviy tarbiyasida zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish masalalari tahlil qilinadi. Bugungi globallashuv va axborot texnologiyalari rivojlangan davrda yoshlar ongiga turli mafkuraviy ta’sirlar kuchayib borayotgani sababli ularning ma’naviy immunitetini mustahkamlash dolzarb vazifaga aylangan. Maqolada interfaol ta’lim usullari, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, innovatsion pedagogik yondashuvlarning yoshlar ma’naviy dunyoqarashini shakllantirishdagi o‘rni yoritiladi. Shuningdek, milliy va umuminsoniy qadriyatlarni singdirishda zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanishning samarali jihatlari asoslab beriladi.*

Kalit so‘zlar: *yoshlar tarbiyasi, ma’naviy-mafkuraviy tarbiya, zamonaviy pedagogik texnologiyalar, interfaol ta’lim, innovatsion yondashuv, axborot texnologiyalari, milliy qadriyatlar, ma’naviy immunitet*

Bugungi kunda yoshlar tarbiyasi masalasi jamiyat taraqqiyotining muhim omillaridan biri sifatida alohida e’tiborga olinmoqda. Globallashuv jarayonlari, axborot oqimining keskin ortishi va raqamli texnologiyalarning hayotimizga chuqur kirib kelishi yoshlarning dunyoqarashi va tafakkuriga sezilarli ta’sir ko‘rsatmoqda. Bunday sharoitda yoshlarni turli yot g‘oya va mafkuraviy tahdidlardan himoya qilish, ularda mustahkam ma’naviy pozitsiya va mafkuraviy immunitetni shakllantirish dolzarb vazifaga aylanmoqda.

Ma’naviy-mafkuraviy tarbiya jarayonida an’anaviy ta’lim usullari bilan bir qatorda zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish zarurati tobora ortib bormoqda. Chunki innovatsion yondashuvlar, interfaol metodlar va axborot-kommunikatsiya texnologiyalari yoshlarning faolligini oshirish, mustaqil fikrlashini rivojlantirish hamda milliy va umuminsoniy qadriyatlarni ongli ravishda qabul qilishiga xizmat qiladi. Shu nuqtayi nazardan, yoshlar ma’naviy-mafkuraviy tarbiyasida zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish masalalarini ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilish muhim ahamiyat kasb etadi.

Yoshlar ma’naviy-mafkuraviy tarbiyasining ijtimoiy-pedagogik ahamiyati. Ma’naviy-mafkuraviy tarbiya jamiyat taraqqiyotini ta’minlovchi muhim ijtimoiy-pedagogik jarayonlardan biri bo‘lib, u yosh avlodning dunyoqarashi, hayotga munosabati, ijtimoiy

faolligi hamda fuqarolik pozitsiyasini shakllantirishga xizmat qiladi. Mazkur tarbiya turi yoshlarning ma’naviy qadriyatlarni anglashini, milliy va umuminsoniy g‘oyalarga sodiqligini hamda yot mafkuraviy ta’sirlarga nisbatan ongli munosabat bildira olishini ta’minlashga qaratilgan. Shu bois ma’naviy-mafkuraviy tarbiya nafaqat ta’lim tizimining tarkibiy qismi, balki jamiyat barqarorligining muhim omili sifatida namoyon bo‘ladi. Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev ta’kidlaganlaridek, “yoshlarni ma’naviy jihatdan barkamol etib tarbiyalash, ularning mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirish ta’lim tizimi oldida turgan eng muhim vazifalardan biridir”[186].

Pedagogik nuqtayi nazardan, ma’naviy-mafkuraviy tarbiya shaxsning ichki dunyosini boyitish, axloqiy me’yorlar va ijtimoiy qadriyatlarni ongli ravishda o‘zlashtirish jarayonini ifodalaydi. Bu jarayonda yoshlarning milliy o‘zlikni anglashi, Vatanga sadoqat, fuqarolik mas’uliyati, ijtimoiy adolat va bag‘rikenglik kabi fazilatlari shakllanadi. Mafkuraviy tarbiya esa ushbu jarayonning g‘oyaviy asosini tashkil etib, yoshlarni jamiyat taraqqiyoti yo‘lida birlashtiruvchi g‘oyalar atrofida safarbar etishga xizmat qiladi.

Ma’naviy-mafkuraviy tarbiyaning mazmuni murakkab va ko‘p qirrali bo‘lib, u axloqiy, huquqiy, estetik, vatanparvarlik va ma’rifiy tarbiya unsurlarini o‘z ichiga oladi. Ushbu unsurlar o‘zaro uyg‘un holda amalga oshirilgandagina tarbiya jarayoni samarali bo‘ladi. Ayniqsa, globallashuv sharoitida yoshlar ongiga turli axborot oqimlari va mafkuraviy g‘oyalar ta’sir ko‘rsatayotgan bir paytda, ularning mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirish, tanqidiy yondashuvni shakllantirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Shuningdek, ma’naviy-mafkuraviy tarbiya yoshlarning jamiyatdagi ijtimoiy rollarini anglashiga, o‘z huquq va majburiyatlarini bilishiga hamda faol fuqarolik pozitsiyasini egallashiga yordam beradi. Bu jarayonda ta’lim muassasalari, oila va jamoatchilikning hamkorligi muhim omil hisoblanadi. Aynan shu hamkorlik asosida yoshlarning ma’naviy barkamolligi va mafkuraviy barqarorligi ta’minlanadi.

Globallashuv sharoitida yoshlar ongiga mafkuraviy tahdidlar. Globallashuv jarayonlari zamonaviy jamiyat taraqqiyotining ajralmas qismi bo‘lib, u ijtimoiy-iqtisodiy, madaniy va axborot sohalarida chuqur o‘zgarishlarni yuzaga keltirmoqda. Ayniqsa, axborot texnologiyalarining tez sur’atlar bilan rivojlanishi yoshlar ongiga turli mafkuraviy ta’sirlarning kirib kelishiga keng imkoniyat yaratmoqda. Bunday sharoitda yoshlarning hali to‘liq shakllanmagan dunyoqarashi turli yot g‘oyalar, ommaviy madaniyat unsurlari va axborot xurujlari ta’siriga tez berilishi mumkin.

Pedagog olim M.Q. Quronovning ta’kidlashicha, ma’naviy-mafkuraviy tahdidlar avvalo yoshlarning mustaqil fikrlash darajasi va ma’naviy tayyorgarligi past bo‘lgan holatlarda

[186] Mirziyoyev Sh.M. *Yangi O‘zbekiston strategiyasi*. – Toshkent: O‘zbekiston, 2021. – 152 b.

kuchli namoyon bo‘ladi. U shunday yozadi: “Agar shaxsda mustahkam ma’naviy qarashlar va hayotiy pozitsiya shakllanmagan bo‘lsa, u turli g‘oyaviy ta’sirlarga tez berilib ketadi”[187]. Ushbu fikr globallashuv sharoitida yoshlar tarbiyasida ma’naviy-mafkuraviy barqarorlikni ta’minlash zarurligini yana bir bor tasdiqlaydi.

Zamonaviy axborot makonida mafkuraviy tahdidlar ko‘pincha ochiq shaklda emas, balki yashirin va bilvosita usullar orqali amalga oshiriladi. Internet tarmoqlari, ijtimoiy media, turli multimedia mahsulotlari yoshlar ongiga sezilmas tarzda ta’sir ko‘rsatib, ularning qadriyatlar tizimini o‘zgartirishga urinadi. Shu nuqtayi nazardan, pedagog olim N.A. Muslimov yoshlarni mafkuraviy jihatdan tayyorlash masalasiga alohida e’tibor qaratib, quyidagi fikrni ilgari suradi: *“Globallashuv davrida ta’lim tizimi oldida turgan eng muhim vazifa yoshlarni axborotni tanqidiy tahlil qila oladigan, mustaqil fikrli va mafkuraviy jihatdan yetuk shaxs sifatida tarbiyalashdan iborat”[188].

Mazkur fikrlardan kelib chiqib aytish mumkinki, globallashuv sharoitida yoshlar ongiga qaratilgan mafkuraviy tahdidlarning oldini olish faqat taqiqlash yoki cheklash orqali emas, balki ularning ma’naviy ongini mustahkamlash, tanqidiy tafakkurini rivojlantirish orqali amalga oshirilishi lozim. Bu jarayonda zamonaviy pedagogik yondashuvlar va innovatsion texnologiyalar muhim ahamiyat kasb etib, yoshlarni ongli ravishda to‘g‘ri g‘oyalarni tanlashga yo‘naltiradi.

Zamonaviy pedagogik texnologiyalarning ta’lim-tarbiya jarayonidagi o‘rni. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar ta’lim-tarbiya jarayonini ilmiy asosda rejalashtirish, tashkil etish va boshqarishga qaratilgan tizimli yondashuv sifatida namoyon bo‘ladi. Ular ta’lim jarayonining samaradorligini oshirish, ta’lim oluvchilarning faolligi va mustaqil fikrlashini rivojlantirish hamda tarbiyaviy maqsadlarga erishishni ta’minlashga xizmat qiladi. Ayniqsa, yoshlar ma’naviy-mafkuraviy tarbiyasida zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo‘llash ularning ongli faolligini oshirish va ma’naviy immunitetini mustahkamlashda muhim omil hisoblanadi.

Pedagog olim N.A. Muslimov zamonaviy pedagogik texnologiyalarni ta’lim jarayonining mazmuni, shakli va metodlarini o‘zaro uyg‘unlashtiruvchi kompleks tizim sifatida talqin etadi. U quyidagicha yozadi: “Pedagogik texnologiya — bu oldindan belgilangan ta’limiy va tarbiyaviy natijaga erishishni kafolatlovchi, pedagogik jarayonni loyihalash va amalga oshirish tizimidir”[189]. Ushbu ta’rifdan ko‘rinadiki, pedagogik texnologiyalar nafaqat bilim

[187] Quronov M.Q. Shaxs ma’naviy kamoloti va tarbiya. – Toshkent: O‘qituvchi, 2012. – 56-bet.
[188] Muslimov N.A. Ta’lim jarayonida ma’naviy tarbiya masalalari. – Toshkent: “Fan va texnologiya”, 2016. – 43-bet.
[189] Muslimov N.A. Usmonboeva M.H., Sayfurov D.M. Pedagogik kompetentlik va kreativlik asoslari. – Toshkent: “Sano-standart”, 2015. – 28-bet.

berishga, balki shaxsni har tomonlama rivojlantirishga qaratilgan bo‘lib, yoshlarning ma’naviy-mafkuraviy shakllanishida muhim ahamiyat kasb etadi.

Zamonaviy pedagogik texnologiyalar turli mezonlarga ko‘ra tasniflanadi. Jumladan, interfaol ta’lim texnologiyalari, muammoli ta’lim, modulli o‘qitish, axborot-kommunikatsiya texnologiyalariga asoslangan ta’lim hamda shaxsga yo‘naltirilgan yondashuvlar shular jumlasidandir. Pedagog olim B.X. Xodjaev interfaol texnologiyalarning tarbiyaviy imkoniyatlariga alohida to‘xtalib, shunday ta’kidlaydi: “Interfaol metodlar ta’lim oluvchilarning ijtimoiy faolligini oshirib, ularni mustaqil fikrlashga, o‘z nuqtayi nazarini himoya qilishga va jamoa bilan ishlashga o‘rgatadi”[190]. Bu jihatlar yoshlar ma’naviy-mafkuraviy tarbiyasida ayniqsa muhim sanaladi.

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalariga asoslangan pedagogik yondashuvlar ham zamonaviy ta’lim jarayonining ajralmas qismiga aylanib bormoqda. Multimedia vositalari, elektron resurslar va masofaviy ta’lim platformalari yoshlarning axborot bilan ishlash madaniyatini shakllantirish, ularni tanqidiy fikrlashga o‘rgatish imkonini beradi. Shu sababli zamonaviy pedagogik texnologiyalar yoshlarni nafaqat bilimli, balki ma’naviy yetuk va mafkuraviy jihatdan barqaror shaxs sifatida tarbiyalashda samarali vosita bo‘lib xizmat qiladi.

Interfaol metodlarning yoshlar ma’naviy tarbiyasidagi ahamiyati. Interfaol metodlar zamonaviy ta’lim jarayonida shaxsga yo‘naltirilgan yondashuvni amalga oshirishning muhim vositalaridan biri bo‘lib, ular yoshlarning faolligi, mustaqil fikrlashi va ijtimoiy mas’uliyatini rivojlantirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, yoshlar ma’naviy-mafkuraviy tarbiyasida interfaol metodlardan foydalanish ularni tarbiya jarayonining passiv ishtirokchisidan faol subyektiga aylantiradi. Bu esa ma’naviy qadriyatlarni majburan singdirish emas, balki ularni ongli ravishda qabul qilish imkonini yaratadi.

Pedagog tadqiqotchi N.N. Hasanova interfaol metodlarning tarbiyaviy ahamiyatiga alohida e’tibor qaratib, quyidagicha ta’kidlaydi: “Ta’lim-tarbiya jarayonini tashkil etishda o‘rganilgan bilimni kelgusi hayotda qo‘llay olish, tanlagan kasbiga bog‘lash, o‘quvchilarda ijodkorlik, jamoa bilan ishlash, muammoli vaziyatlarda tanqidiy yondashgan holda munosib yechim topa olish ko‘nikmalarini shakllantirishda xalqaro tajribalardan andoza olgan holda milliylikka uyg‘unlashritish va amaliyotda qo‘llash dolzarb sanaladi”[191]. Mazkur yondashuv yoshlarning ijtimoiy faolligi va ma’naviy pozitsiyasini mustahkamlashda muhim rol o‘ynaydi. Xususan, “bahs-munozara”, “aqliy hujum”, “klaster”, “rol o‘ynash” kabi interfaol metodlar yoshlarni erkin fikrlashga, o‘z nuqtayi nazarini asoslab berishga hamda jamiyatdagi dolzarb masalalarga befarq bo‘lmaslikka o‘rgatadi.

[190] Xodjaev B.X. *Zamonaviy pedagogik texnologiyalar*. – Toshkent: Innovatsiya, 2020. – 41-bet.
[191] Hasanova N.N. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar – yangi usullar, innovatsiyalar va ularni tadbiq etish // Maktab ta'limi: muammolar, izlanishlar, yechimlar, 5 (4), 2025 (doi.org/10.5281/zenodo.17199122)

Amaliy tajribalar shuni ko‘rsatadiki, ma’naviy tarbiya jarayonida interfaol metodlardan foydalanish yoshlarning tarbiyaviy mashg‘ulotlarga bo‘lgan qiziqishini sezilarli darajada oshiradi. Masalan, “Vatanparvarlik”, “Milliy qadriyatlar”, “Yot g‘oyalarga qarshi ma’naviy immunitet” mavzularida tashkil etilgan guruhli munozaralar yoshlarning hayotiy qarashlarini ochiq ifoda etishiga va o‘zaro fikr almashishiga imkon yaratadi. Bu jarayonda o‘qituvchi faqat yo‘naltiruvchi va muvofiqlashtiruvchi rolini bajaradi, asosiy faollik esa yoshlarning o‘ziga tegishli bo‘ladi.

Pedagog olim M.Q. Quronov ham interfaol metodlarning ma’naviy tarbiyadagi samaradorligini e’tirof etib, shunday yozadi: “Ma’naviy tarbiya jarayonida interfaol yondashuvlar yoshlarning ichki ehtiyojlariga mos kelib, ularda ongli e’tiqod va barqaror hayotiy pozitsiyani shakllantirishga xizmat qiladi”[192]. Ushbu fikr interfaol metodlarning nafaqat bilim berish, balki shaxsiy va ijtimoiy sifatlarni rivojlantirishdagi ahamiyatini ko‘rsatadi.

Shu boisdan, yoshlar ma’naviy-mafkuraviy tarbiyasida interfaol metodlardan tizimli va maqsadli foydalanish zamonaviy pedagogik jarayonning muhim talabi bo‘lib, u yoshlarning jamiyat hayotida faol, mustaqil fikrlovchi va ma’naviy yetuk shaxs sifatida shakllanishini ta’minlaydi.

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, ma’naviy-mafkuraviy tarbiyasining ijtimoiy-pedagogik ahamiyati hamda ushbu jarayonda zamonaviy pedagogik texnologiyalarning tutgan o‘rni muhumdir. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, globallashuv sharoitida yoshlar ongiga turli mafkuraviy tahdidlar kuchayib borayotgan bir paytda ularning ma’naviy immunitetini mustahkamlash ta’lim-tarbiya tizimi oldidagi eng dolzarb vazifalardan biridir. Bu vazifani samarali amalga oshirish uchun tarbiya jarayonini zamonaviy pedagogik yondashuvlar asosida tashkil etish muhim ahamiyat kasb etadi.

Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, zamonaviy pedagogik texnologiyalar, xususan interfaol metodlar yoshlarning tarbiya jarayonidagi faolligini oshirish, mustaqil va tanqidiy fikrlashini rivojlantirish hamda ma’naviy qadriyatlarni ongli ravishda qabul qilishiga xizmat qiladi. Bunday yondashuvlar yoshlarni passiv tinglovchidan faol ishtirokchiga aylantirib, ularning shaxsiy pozitsiyasi va ijtimoiy mas’uliyatini shakllantirishda muhim omil bo‘lib xizmat qiladi.

Bir so‘z bilan aytganda yoshlar ma’naviy-mafkuraviy tarbiyasini samarali tashkil etishda zamonaviy pedagogik texnologiyalardan maqsadli va tizimli foydalanish zarur. Bu jarayon ta’lim muassasalari, oila va jamoatchilikning hamkorligi asosida amalga oshirilgandagina kutilgan natijalarga erishish mumkin bo‘ladi. Mazkur yondashuv yoshlarni jamiyat

[192] Quronov M.Q. *Shaxs ma’naviy kamoloti va tarbiya*. – Toshkent: O‘qituvchi, 2012. – 73-bet.

taraqqiyotiga befarq bo‘lmagan, mustaqil fikrlovchi va ma’naviy yetuk shaxs sifatida voyaga yetkazishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Mirziyoyev Sh.M. *Yangi O‘zbekiston strategiyasi.* – Toshkent: “O‘zbekiston”, 2021. – 464 b.
2. Quronov M.Q. Shaxs ma’naviy kamoloti va tarbiya. – Toshkent: O‘qituvchi, 2012. – 168 b.
3. Muslimov N.A. Pedagogik texnologiyalar va ta’lim jarayonini loyihalash. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2015. – 192 b.
4. Muslimov N.A. Ta’lim jarayonida ma’naviy tarbiya masalalari. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2016. – 144 b.
5. Xodjaev B.X. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: O‘qituvchi, 2018. – 160 b.